

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК

ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 3 (81)

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року
(виходить чотири рази на рік)

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2015

О. А. Гончарова,
кандидат педагогічних наук, доцент;
Т. В. Коноваленко,
кандидат педагогічних наук, доцент

(Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто особливості підготовки вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності. На основі аналізу визначень поняття "інноваційна діяльність вчителя", наданих науковцями, запропоновано авторське визначення цього терміну. Обґрунтовано умови підготовки вчителя до використання нововведень у процесі професійної діяльності. Презентовано результати допроектного базового дослідження, проведеного в межах спільного проекту Британської Ради в Україні та Міністерства освіти і науки України "Шкільний вчитель нового покоління".

Ключові слова: інноваційна діяльність, майбутній учитель, іноземна мова, Британська рада в Україні, педагогічна підготовка.

Постановка проблеми у її загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними задачами. На сучасному етапі розвитку вітчизняної педагогічної освіти суттєвого значення набуває проблема інноваційної діяльності вчителя, оскільки принципово нові педагогічні ідеї і положення вимагають переорієнтації професійної діяльності педагога на пошук та розробку інноваційних шляхів здійснення навчально-виховного процесу в школі. В такій ситуації досить важливою є гармонізація розвитку всіх ланок і складових системи педагогічної освіти, формування інноваційного середовища, стимулювання нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності. Успішність інноваційної діяльності реалізується через усвідомлення педагогом практичної значущості різних інновацій у системі освіти. Насамперед, таке усвідомлення відбувається на двох основних рівнях – професійному та особистісному. Актуальність проблеми підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності визначається постійним зростанням вимог суспільства до вчителя. Існує реальна суперечність: з одного боку, є законодавча та наукова база щодо інноваційних підходів вирішення проблем сучасної освіти (інноваційна діяльність регламентована відповідними нормативними документами: Законами України "Про інноваційну діяльність", "Про наукову та науково-технічну діяльність", "Про авторське право і суміжні права", "Про науково-технічну інформацію", "Про наукову та науково-технічну експертизу", тощо), з іншого, – цей процес гальмується недостатністю підготовки майбутніх учителів до створення та впровадження інновацій.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років, на які спирається автор і в яких започатковано вирішення даної проблеми. Необхідно зазначити, що аналіз досліджень і публікацій останніх років, в яких започатковано вирішення даної проблеми доводить, що окремі питання щодо інноваційної діяльності в галузі освіти висвітлено за такими напрямками: вдосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ (З. Абасов, А. Алексюк, І. Зайченко, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Савченко, Г. Сиротенко); інноваційні педагогічні технології (О. Євдокимов, М. Жалдак, І. Носаченко, В. Олійник, А. Підласий, І. Підласий, С. Сисоєва); теоретичні питання педагогічної інноватики, визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (О. Божко, Л. Буркова, Л. Ващенко, І. Дичківська, О. Попова); обґрунтування структури, змісту та результатів інноваційної діяльності в системі освіти, експертиза, оцінювання та відбір освітніх нововведень, моніторинг інноваційних освітніх процесів (К. Баханов, Л. Буркова, Л. Даниленко); інноваційне середовище (В. Бобрицька, Г. Кравченко); інноваційний експеримент (Ю. Гільбух, М. Дробноход).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Уперше поняття "інновація" (з лат. "innovation" – "відновлення, введення чогось нового, зміна") з'явилося в етнографічних дослідженнях XIX століття для позначення процесу трансферу – проникнення елементів однієї культури в іншу та набуття при цьому нових, не властивих раніше якостей. Сучасні науковці при визначенні категорії "інновація" умовно поділяють на дві групи: ті, які розмежовують поняття "інновація" та "нововведення", і ті, хто їх отожднює. Поряд із терміном "інновація" в науковій літературі зустрічається термін "новація", який також не має чіткого визначення і багатьма авторами розглядається як синонім терміну "інновація". Саме втілення нових ідей є ознакою, за якою відрізняють "інновації" від "новацій": якщо педагог відкриває принципово нове, то він новатор, якщо трансформує наукову ідею – інноватор. Отже, розрізняємо поняття "інновація" та "новація". За "новацією" закріплено розуміння засобу (новий метод, методика, технологія, програма тощо), "інновація" визначається як процес, що розгортається за певними етапами [1: 42]. Сучасна освітянська практика показує, що включення вчителя в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної

готовності до інноваційної діяльності. Саме на цьому етапі постає питання про готовність педагога не тільки до прийняття інновацій як таких, але й про його готовність до їх упровадження.

Феномен готовності не є спонтанним, він не виникає у віртуальних розмірковуваннях, формування готовності до роботи в інноваційному режимі вимагає довготривалої та плідної роботи. Досить великого значення набуває досвід педагогічної практики, який акумулює накопичені на попередньому етапі професійні знання, вміння та навички, допомагаючи вчителю сягати завдяки цьому значно вищого професійного рівня. Таким чином, кожний попередній рівень готовності до інновацій є своєрідною запорукою формування нової потенціальної здатності до впровадження інновацій у навчально-виховний процес. Незважаючи на досить ґрунтовне висвітлення проблеми інноваційної діяльності в науковій літературі, все ще бракує досліджень, які б сконцентрували свою увагу на особливостях підготовки вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є теоретичний аналіз особливостей підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності, а також висвітлення результатів роботи команди спільного проекту Британської ради в Україні та Міністерства освіти і науки України щодо розроблення інноваційної програми методичної підготовки вчителя англійської мови.

Викладення основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У педагогічній науці не існує єдиної точки зору щодо розуміння поняття "педагогічна інновація". Остання розглядається і як суб'єктивний фактор педагогічної діяльності, і як об'єктивний. Так, Г. Сиротенко зауважує, що все залежить від того, ким і на якому рівні розв'язується педагогічна проблема. Нове, що народжується у конкретному педагогічному колективі, має суб'єктивний характер і буде новим для певної кількості педагогів, коли ж вирішується принципово нова освітня проблема, то інновація має об'єктивну новизну [2: 45]. В. Сластьонін також підтримує думку про те, що інновація – це введення нового в мету, зміст, методи, форми навчання й виховання та організацію спільної діяльності вчителя та учня [3]. Ми розуміємо педагогічну інновацію як результат оновлення педагогічної теорії і практики, продукт інноваційної діяльності (процесу створення нового), який спрямовано на досягнення поставленої педагогічної мети. Як синоніми використовуються нами поняття "нововведення" та "новація".

Спираючись на положення, розроблене Т. Демиденко [4: 49], про те, що інноваційної діяльності самої по собі не існує, оскільки будь-яка діяльність у будь-якій сфері може бути інноваційною, якщо до неї додається нове знання з метою отримання оптимального результату, та на типодіяльнісний підхід, описаний Б. Сазоновим [5], центрований на специфічній активності суб'єкта цієї діяльності, ми розглядаємо "інноваційну діяльність майбутнього вчителя іноземної мови" як складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи. Інноваційна діяльність є системною, спрямованою на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або вдосконалений продукт. Вона носить комплексний, багатоплановий характер, втілюючи у собі єдність наукових, технологічних, організаційних заходів.

Серед найголовніших недоліків інноваційної діяльності в педагогічній сфері І. Дичківська виокремлює такі:

- Потенційно ефективні новації не використовуються взагалі або впроваджуються зі значним запізненням, що суттєво обмежує можливості одержання корисного ефекту від використання нововведень.
- Нерідко значні зусилля спрямовуються на впровадження новації, яка не володіє необхідним інноваційним потенціалом, що є наслідком помилки в оцінюванні її корисності. Іноді стимулом для впровадження новації стає її модність, а не очікуваний педагогічний ефект.
- Низький ефект від упровадження новації виникає внаслідок явного чи прихованого опору з боку вчителів або неправильної організації інноваційних процесів.
- Значне перевищення витрат на впровадження новацій порівняно з прогнозованими показниками.
- Непомірно тривалі терміни впровадження.
- Неготовність вчителів до роботи з інноваціями [6: 52].

Низький рівень готовності майбутніх учителів іноземної мови до інноваційної діяльності є, на нашу думку, найголовнішою проблемою загальнопедагогічної та фахової підготовки тому, що здатність до інноваційної діяльності сучасних педагогічних кадрів є одним із вирішальних факторів успішності навчально-виховного процесу. Сутність інноваційної діяльності полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні нововведень в традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості, адже існує тенденція професійно-особистісного розвитку педагога: чим вища схильність до втілення інновацій, тим вищий рівень творчості в його діяльності [7: 110]. Тобто, для забезпечення формування готовності випускника педагогічного ВНЗ до інноваційної діяльності необхідна відповідна система підготовки студента до роботи в інноваційному режимі.

З огляду на те, що наявність тільки предметних знань не є запорукою успішної інноваційної діяльності вчителя, підготовка інноваційно активної особистості має будуватися з урахуванням: соціального замовлення суспільства; фундаментальних педагогічних досліджень, технології практичної реалізації педагогічних знань на основі послідовного осмислення традицій і новаторства; конкретного історичного аналізу, моделювання і прогнозування, теоретичного передбачення суспільно-педагогічного аспекту виховання і навчання; творчого підходу до вивчення пріоритетних і альтернативних напрямів розвитку педагогічної науки; фундаменталізації педагогічної освіти на основі прогностичної і пропедевтичної побудови навчально-виховного процесу, звернення особливої уваги на здійснення методичної підготовки вчителя, здатного до творчої, безперервної, інтенсивної освіти у процесі практичної діяльності [8: 21].

На сьогоднішній день активними зусиллями Британської Ради в Україні та Міністерства освіти і науки України розробляється актуальний для сучасної методичної підготовки вчителя іноземної мови інноваційний проект, який отримав назву "Шкільний вчитель нового покоління". Основна мета проекту – розробка національної програми з методики навчання іноземної мови та пакету супровідних документів і матеріалів, спрямованих на вдосконалення методичної підготовки майбутніх учителів англійської мови. В межах проекту провідні фахівці з восьми університетів України провели допроектне дослідження, спрямоване на аналіз сучасного стану методичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови в Україні та з'ясування його відповідності сучасним вимогам. Було проведено опитування всіх зацікавлених осіб, вивчено чинні нормативні документи в галузі іноземної освіти, здійснено навчальні візити до Великої Британії та Узбекистану [9].

На разі членами робочої групи розробляються модулі вищезазначеної інноваційної програми, відповідно до якої викладання навчальної дисципліни передбачається у 3-8 семестрах у загальній кількості 660 годин (22 кредити ЄКТС), з них 396 годин відводиться на аудиторну роботу та 264 години – на самостійну роботу. Здійснено розподіл годин навчального навантаження за семестрами, диференційовано форми контролю, окреслено перелік навчальних закладів України, в яких планується розпочати пілотування інноваційної програми, починаючи з 2015-2016 навчального року.

Необхідно зазначити, що на сьогоднішній день введення наскрізного методичного компонента у навчальні плани напрямів підготовки 6.020303 Філологія. Мова і література (англійська)*, 6.010102 Початкова освіта з додатковою спеціальністю "Мова і література (англійська)" є актуальним, оскільки з 2015-2016 навчального року студенти освітнього ступеня Бакалавр будуть навчатися за оновленими навчальними планами.

Окрім окреслених вище переваг інноваційної навчальної програми необхідно ще додати й наявність наскрізної практичної підготовки майбутнього вчителя англійської мови (передбачено навчальну та виробничу педагогічні практики) протягом 3-8 семестрів у загальній кількості 510 годин/17 кредитів. Обов'язковим є виконання курсової роботи з методики навчання англійської мови у 8 семестрі.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі здійсненого огляду наукової літератури з метою аналізу стану проблеми підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності нами встановлено, що існування різних підходів до цієї проблеми пов'язане, насамперед, із недостатнім рівнем її розробки. Проведений теоретичний аналіз наукових джерел дав змогу уточнити зміст поняття "інноваційна діяльність майбутнього вчителя іноземної мови" як складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, які відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення педагогом змін до власної системи роботи.

На нашу думку, процес підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності буде ефективним за наступних педагогічних умов: становлення майбутнього вчителя іноземної мови як суб'єкта освітніх інновацій у процесі опанування іноземної мови; готовності студента до подолання труднощів та стереотипів, які супроводжують утвердження нового в педагогічній практиці; наявності в майбутнього вчителя набору ресурсів для здійснення інноваційної діяльності; своєчасної діагностики рівнів готовності майбутнього вчителя іноземної мови до інноваційної діяльності; посилення методичної складової у загальній структурі підготовки вчителя іноземної мови.

Перспективними напрямками розвитку цього дослідження стануть, на нашу думку, пілотування експериментальної навчальної програми з методики навчання іноземної мови та подальший аналіз отриманих експериментальних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / А. І. Каташов. – Л., 2001. – 265 с.
2. Сиротенко Г. О. Інноваційний потенціал освіти : досягнення на тлі проблем / Г. О. Сиротенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2006. – № 1. – С. 44–49.
3. Сластенин В. А. Педагогика : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / [Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. ; под ред. В. А. Сластенина]. – М. : Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.

4. Демиденко Т. М. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. М. Демиденко. – Ч., 2004. – 220 с.
5. Сазонов Б. В. Субъект в процессах нововведений / Б. В. Сазонов // Нововведения как фактор развития : [сборник трудов]. – М., 1987. – С. 84–94.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навчальний посібник] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Матиюк І. О. Інновації в творчій діяльності педагога / І. О. Матиюк // Проблеми сучасної пед. освіти : [зб. наук. праць]. – Київ, 2003. – Вип. 5. – С. 110–120.
8. Підготовка вчителя до впровадження нових технологій навчання у сільській школі : [монографія] / [Біда О. А., Волошина Г. П., Картель М. В. та ін. ; за заг. ред. Н. С. Побірченко]. – К. : Наук. світ, 2002. – 229 с.
9. Шкільний учитель нового покоління. Допроєктне базове дослідження (березень 2014 – березень 2015). – К. : Ленвіт, 2014. – 60 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Katashov A. I. Pedagogichni osnovy rozvytku innovatsiinogo osvitniogo seredovyschcha suchasnogo litseiu : dys. ... kandydata. ped. nauk [Pedagogical Bases for the Development of the Innovative Educational Environment of the Modern Lyceum] : 13.00.01 / A. I. Katashov. – L., 2001. – 265 s.
2. Syrotenko G. O. Innovatsiinyi potentsial osvity : dosiagnennya na tli problem [The Innovative Potential of Education : Achievements on the Background of Problems] / G. O. Syrotenko // Pislidyplomna osvita v Ukraini [Postgraduate Education in Ukraine]. – 2006. – № 1. – S. 44–49.
3. Slastionin V. A. Pedagogika [Pedagogy] : [uchebnoe posobie dlia studentov vyssh. ped. ucheb. zavedeniy] / [Slastenin V. A., Isaev I. F., Shyianov E. N. ; pod red. V. A. Slastionina]. – M. : Izdatel'skiy tsentr "Academiia", 2002. – 576 s.
4. Demydenko T. V. Pidgotovka maibutnikh uchyteliv trudovogo navchannya do innovatsiinoi pedagogichnoi diialnosti : dys. ... kandydata ped. nauk : 13.00.04 [Future Labour Teachers' Preparation for the Innovative Pedagogical Activity] / T. M. Demydenko. – Ch., 2004. – 220 s.
5. Sazonov B. V. Subiekt v protsesakh novovvedeniy [Subject in Processes of Innovations] / B. V. Sazonov // Novovvedeniia kak faktor razvitiia [Innovations as a Developmental Factor] : [sbornik trudov]. – M., 1987. – S. 84–94.
6. Dychkivs'ka I. M. Innovatsiini pedagogichni tekhnologii [Innovative Pedagogical Technologies] : [navchalnyi posibnyk] / I. M. Dychkivs'ka. – K. : Akademydav, 2004. – 352 s.
7. Matiuk I. A. Innovatsii v tvorchiy diial'nosti pedagoga [Innovations in the Teacher's Creative Activity] / I. O. Matiuk // Problemy suchasnoi pedagogichnoi osvity [Issues of the Contemporary Pedagogical Education] : [zb. nauk. prats']. – Kyiv, 2003. – Vyp. 5. – S. 110–120.
8. Pidgotovka vchytelya do vprovadzheniya novykh tekhnologiy navchannia u sil's'kiy shkoli : [monografiia] [The Teacher's Preparation for New Learning Technologies Implementation in the Village School] / [Bida O. A., Voloshyna G. P., Kartel' M. V. ta in. ; za zag. red. N. S. Pobirchenko]. – K. : Nauk. svit, 2002. – 229 s.
9. Shkil'nyu vchytel' novogo pokolinnia. Doproekne bazove doslidzhennia (mart 2014 – mart 2015) [New Generation School Teacher. Pre-Project Base Research]. – K. : Lenvit, 2014. – 60 s.

Матеріал надійшов до редакції 18.05. 2015 р.

Гончарова О. А., Коноваленко Т. В. Подготовка будущего учителя иностранного языка к инновационной деятельности.

В статье рассматриваются особенности подготовки учителя иностранного языка к инновационной деятельности. На основе анализа определений понятия "инновационная деятельность учителя", предложенных учеными, в статье дается авторское определение этого термина. Обосновываются условия подготовки учителя к использованию нововведений в процессе профессиональной деятельности. Представляются результаты допроектного базового исследования, проведенного в рамках совместного проекта Британского Совета в Украине и Министерства образования и науки Украины "Школьный учитель нового поколения".

Ключевые слова: *инновационная деятельность, будущий учитель, иностранный язык, Британский совет в Украине, педагогическая подготовка.*

Goncharova O. A., Konovalenko T. V. The Future Foreign Language Teacher's Preparation for the Innovative Activity.

The research deals with the peculiarities of the foreign language teacher's preparation for the innovative activity. The authors have analyzed the definitions of the term "teacher's innovative activity", provided by various scientists, and have given their own definition of the above mentioned term. The innovative activity is a system of actions, aimed at the innovation implementation through the use and application of new scientific ideas, knowledge, or the transformation of the known approaches into the improved ones. The material of the